УДК 811.531'373.613
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-32

Віталій ОХРІМЕНКО,
orcid.org/0000-0003-3253-9273
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри корейської і японської філології
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) vitalii.okhrimenko@knlu.edu.ua

Марина ОХРІМЕНКО,
orcid.org/0000-0001-9874-9535
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) maryna.okhrimenko@knlu.edu.ua

ВАРІЮВАННЯ ЗВУКІВ В ОНОМАТОПЕЇЧНІЙ ЛЕКСИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ)

У пропонованій статті розглянуто фонетичний аспект ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови. Оскільки корейські ономатопи широко представлені у мовленні, то їх активно використовують у художній літературі, неформальному спілкуванні, а також професійній практиці. Така ономатопеїчна лексика постає як віддзеркалення різноманітних звукових явищ у навколишньому середовищі. Дослідження фонетичної вмотивованості слова, показують, що те саме звучання передається у різних мовах подібним, проте не ідентичним набором фонем. З огляду на це, особливості відтворення ономатопів оригіналу засобами мови-сприймача постають як цікавий матеріал для лінгвістичного дослідження. Значна частина ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови представляє собою складні утворення. Проте будова складних ономатопеїчних слів має свою специфіку, яка відображає їх особливий розвиток, зокрема і фонетичний. Корейська ономатопеїчна система має багатий інструментарій варіювання відтінків значення в плані структури ономатопів, яка відбувається за допомогою фонетичних змін всередині конкретного ономатопа.

Проведене дослідження показало, що для творення ономатопеїчної лексики в сучасній корейській мові використовується таке фонетичне варіювання як чергування голосних та приголосних. Проведений аналіз засвідчив, що однією з особливостейз звуконаслідувальної системи сучасної корейської мови є наявність у її складі великої кількості фонетичних варіантів ідентичних і за своєю семантикою, і за джерелом походження конкретних звуків. Традиційно у кореїстиці розрізняють світлі й темні голосні, що змінюють значення ономатопеїчних слів. Чергування голосних повністю відповідають опозиції світлих і темних голосних, на якій ґрунтується закон про гармонію корейської мови. Під час дослідження було схарактеризовано п'ять типів чергувань приголосних звуків у системі ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови.

Ключові слова: *ономатопеїчна лексика, звуконаслідування, голосні звуки, приголосні звуки, корейська мова.*

Vitalii OKHRIMENKO,
orcid.org/0000-0003-3253-9273
Candidate of Philological Sciences,
Associated Professor at the Department of Korean and Japanese Philology
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) vitalii.okhrimenko@knlu.edu.ua

Maryna OKHRIMENKO,
orcid.org/0000-0001-9874-9535
Candidate of Philological Sciences,
Associated Professor at the Department Eastern and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) maryna.okhrimenko@knlu.edu.ua

VARIATION OF SOUNDS IN THE ONOMOTOPEIC LEXIS (BASED ON THE MATERIAL OF THE MODERN KOREAN LANGUAGE)

The proposed article researched the phonetic aspect of the onomatopoeic vocabulary of the modern Korean language. Since Korean onomatopoeic expressions are widely represented in speech, they are actively used in fiction, informal communication, and professional practice. Such onomatopoeic lexis appears as a reflection of various sound phenomena in the environment. Studies of the phonetic motivation of a word show that the same sound is conveyed in different languages by a similar, but not identical, set of phonemes. Taking this in consideration, the peculiarities of the reproduction of onomatopoeia of the original by means of the language of the receiver appear as an interesting material for linguistic research. A significant part of the onomatopoeic lexis of the modern Korean language is complex formations. However, the structure of complex onomatopoeic words has its own specificity, which reflects their special development, including phonetic ones. The Korean onomatopoeic system has a rich toolkit for varying shades of meaning in terms of the structure of onomatopoeic units, which occurs through phonetic changes within a particular onomatopoeic unit.

The conducted study showed that such phonetic variation as alternation of vowels and consonants is used to create onomatopoeic lexis in the modern Korean language. The conducted analysis proved that one of the peculiarities of the onomatopoeic system of the modern Korean language is the presence in its composition of a large number of phonetic variants that are identical both in their semantics and in the source of origin of specific sounds. Traditionally, Korean literature distinguishes between light and dark vowels, which change the meaning of onomatopoeic words. Vowel alternations fully correspond to the opposition of light and dark vowels, on which the law of harmony of the Korean language is based. During the study, five types of consonant sound alternations in the onomatopoeic vocabulary system of the modern Korean language were characterized.

Key words: *onomatopoeic lexis, onomatopoeia, vowel sounds, consonant sounds, Korean language.*

Постановка проблеми. Ономатопеїчна лексика як мовне явище, в основі якого лежить позамовне звучання, не припиняє бути предметом уваги психологів, філософів, мовознавців ще з давніх часів. Цікавим є той факт, що ономатопи різних мов не збігаються, оскільки кожна окрема мова опановує звучання навколишнього світу по-своєму. За визначенням О. О. Селіванової, ономатопея – це умовна імітація різноманітних звуків природного довкілля фонетичними засобами конкретної мови (звуків тварин, неживих предметів, явищ природи тощо) (Селіванова, 2006: 431). У своїй розвідці ми розглядаємо ономатопеїчну лексику як слова, що позначають безпосередню звукову імітацію звуків нелінгвістичної природи.

В ономатопеїчній лексиці насамперед віддзеркалюється слухове сприйняття предметів, що номінуються. Таким чином, можна констатувати певну закономірність у тому, що акустична або фонетична ознака стає головною, і слово набуває свого конкретного звукового образу. Сучасна фоносемантика, маючи у своєму складі й ономатопеїчну лексику, містить багато напрямів досліджень, проте більшість із них виконані на матеріалі різних мов у руслі традиційних підходів без урахування принципу мотивованості мовного знака. Не виключенням є і дослідження в сучасній кореїстиці. Спеціальні роботи, які присвячені вивченню ономатопів в корейській мові, далеко не повністю і достатньо обмежено аналізують фоносемантичну специфіку, граматичні й словотвірні можливості звуконаслідувальної лексики, її семантичний потенціал, а також фонетичний аспект.

Аналіз досліджень. Проведениий ретроспективний аналіз теоретичних робіт з досліджуваної проблематики дає змогу стверджувати, що в сучасній лінгвістиці вивчення ономатопеїчної лексики здійснюється найчастіше в синхронічному аспекті на матеріалі різних мов. В українському мовознавстві найбільш значущими працями присвяченими фоносемантиці і звуконаслідуванню можна вважати роботи таких відомих сучасних дослідників як А. А. Калита (Калита, 1998), В. І. Кушнерик (Кушнерик, 2009), В. В. Левицький (Левицкий, 2009), Л. І. Мацько (Мацько, 1985), Ю. В. Юсип-Якимович (Юсип-Якимович, 2006). Типологічні особливості звуконаслідувальних слів досліджує у своїй роботі І. О. Гаценко (Гаценко, 2003). Є кілька праць, присвячених особливостям ономатопеїчної лексики японської мови (Богдан, 2010; Кобелянська, 2012). У всіх роботах увага дослідників зосереджена насамперед на звуконаслідувальних словах як на наочниих прикладах мотивованості мовного знака.

Проблема вивчення явищ ономатопеї перебуває у колі наукових вподобань українських дослідників корейської мови. Так, однією з найґрунтовніших праць, присвячених вивченню ономатопеїчної лексики є робота колективу авторів на чолі з Д. С. Каном (Кан, 2015). Крім цього нноматопея неодноразово привертала увагу корейських лінгвістів за кордоном (Kim Young-Seok, 1988; Martin, 2005).

На сьогодні можемо констатувати, що увага до ономатопеїчної лексики, зокрема і східних мов зростає, але брак ґрунтовних досліджень дається взнаки. Саме тому актуальність пропонованої

розвідки зумовлена комунікативною значущістю, а також частотністю вживання ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови.

Мета статті: проаналізувати фонетичну будову ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови, зокрема можливості варіювання голосних і приголосних звуків.

Виклад основного матеріалу. Ономатопея постає як основне поняття фоносемантики. Мовознавці часто зазначають, що ономатопеїчна лексика не завжди підлягає граматичним чи фонетичним правилам і законам, які зазвичай є обов'язковими для лексики, яка не вважається ономатопеїчною. У пропонованій розвідці нас цікавлять ономатопи корейської мови як канонічні явища, які пройшли фонологізацію і є зафіксованими у словниках ономатопеїчної лексики.

Значну увагу в лінгвістиці загалом і в корейській мові зокрема приділяють питанню чергування звуків в ономатопеїчній лексиці. Особливе чергування звуків – це своєрідний спосіб словотвору ономатопеїчних слів.

Насамперед хочемо зазначити, що ономатопи сучасної корейської мови мають по два-три й більше синонімів, які відрізняються один від одного або приголосними (빙긋빙긋 і 뼁긋뼁긋), або голосними (벙글벙글 і 빙글빙글), або і тими й тими одночасно. Такі синоніми є неповними, адже вони відмінні інтенсивністю ознаки або образу, які виражають. Зміна приголосного, а це здебільшого перехід слабкого в сильний, довгий (ㄱв ㄲ, ㄷ в ㄸ та ін.), робить ознаку більш інтенсивною. Зміни в голосних надають ознакам більшої інтенсивності або впливають на ступінь її вияву. Відкриті голосні ㅏ, ㅗ виражають менш інтенсивну ознаку, ніж закриті ㅜ, ㅡ, ㅣ, ㅓ.

Загалом ономатопеїчні слова сучасної корейської мови здатні до чергування голосних та приголосних звуків, завдяки чому вони можуть передавати різні відтінки ознак та образів. Розглянемо кожен з видів чергувань окремо.

Чергування голосних. Для сучасної корейської мови характерне чергування голосних, яке відповідає опозиції ян (світлі) та інь (темні) голосні. Так звані світлі голосні у переважній кількості випадків символізують щось світле, легке, ясне, маленьке, тонке, сильне, швидке, молоде. А так звані темні приголосні пов'язуються з такими протилежними ознаками, як темний, важкий, похмурий, огрядний, слабкий, повільний, старий. Така класифікація голосних у нашому дослідженні постає релевантною для проведення розвідки. Нижче наводимо таблицю для того, щоб наочно представити різницю між світлими й темними голосними в ономатопеїчній лексиці корейської мови: світлі голосні – 빨갛다 – *яскраво-червоний*, 파랗다 – *яскраво-синій*, 새타맣다 – *чорний, немов смола*, 방글방글 – *посміхатися привітно*, 해해 – *хе-хе*; темні голосні – 뻘겋다 – *дещо червоний*, 퍼렇다 – *трохи синій*, 시커멓다 – *чорніше чорного*, 벙글벙글 – *блискуче*, 히히 – *хі-хі*).

З наведених прикладів можна помітити, що чергування голосних майже повністю відповідає опозиції світлих і темних голосних, на якій ґрунтується закон про гармонію голосних у корейській мові. Так, голосний ㅣ через наявність гармонії є нейтральним, проте у межах звукового символізму він постає як темний голосний звук. Саме тому стає зрозумілим, що з погляду віддзеркалення звукового символізму корейські голосні, які вживаються в ономатопах, поділяються на світлі й темні у такий спосіб: світлі – 아, 애, 야, 오, 외, 요, 와, 왜 , темні – 어, 에, 여, 우, 위, 유, 워, 웨, 으.

Пропонуємо розглянути приклади з використанням ономатопеїчної лексики і зміни відтінків значення залежно від типу голосного, в складі ономатопеїчного слова: 아기가 방글방글 웃는다 – *Дитина посміхається дуже широко, відкрито*; 할아버지께서 벙글벙글 웃으신다 – *Дідусь широко посміхається*; 수미가 콧날이 오똑하다 – *Носик у Суми трішки задертий догори*; 삼각산 봉우리가 우뚝하다 – *Вершина гори Самгаксан вирізняється з-поміж інших вершин*.

Чергування приголосних. У сучасній корейській мові небагато ономатопеїчних слів, утворених із чергуванням приголосних. Насамперед в ономатопах із чергуваннями необхідно розрізняти чергування початкового приголосного складу і чергування кінцевого приголосного кореня. Перший тип чергування у звуконаслідувальній лексиці корейської мови означає і віддзеркалює силу відтвореного звука, а також енергійність зображуваного явища або образу.

Ономатопеїчне слово набуває значення уривчастості, різкості, сповільненості чи плавності залежно від того, яким приголосним закінчується останній склад його кореня. Загалом в ономатопеїчній лексиці спостерігається чергування слабких проривних, сильних проривних і придихових приголосних. Як правило, у таких лексемах чергуються слабкі проривні (ㄱ,ㄷ,ㅂ,ㅈ) з відповідними сильними проривними (ㄲ, ㄸ, ㅃ, ㅉ,) або відповідними придиховими (ㅋ,ㅌ,ㅊ,ㅍ). Слабкий щілинний ㅅ також чергується з відповідним сильним ㅆ, наприклад, 감작감작 – *вкритий чорними цяточками*, 깜짝 – *кліпати очима*, 둥둥 – *стук у барабан*, 퉁퉁 – *звук шуму*.

Наприклад, в ономатопеїчних лексемах 거무숙숙하다 – *злегка чорнуватий колір*, 거무족족하다 – *темно-чорний*, 거무댕댕하다 – *тьмяно-чорний* чергування приголосних може означати різні відтінки чорного кольору. Приклади таких тричленних опозицій, у яких чергуються приголосні трьох рядів, є надзвичайно рідкісним явищем у сучасній корейській мові. Найбільш поширеним вважається чергування слабких і сильних приголосних.

На основі дібраного фактичного матеріалу можна виокремити п'ять типів чергувань приголосних в ономатопеїчній лексиці сучасної корейської мови, а саме:

– послідовне чергування тільки початкових приголосних складів, наприклад,

털걱 털걱 – 떨걱 떨걱; 철둑 철둑 – 절뚝 절뚝 – 쩔뚝쩔뚝

Такий тип чергування можна спостерігати лише у корейських двоскладових словах, при цьому слабкі проривні приголосні чергуються з відповідними сильними;

– чергування початкового приголосного основи:

а) слабкий проривний чергується з відповідним сильним приголосним проривним або з відповідним придиховим, наприклад,

ㅂ-ㅃ-ㅍ п –пп – пх; 빙빙 –뼁뼁 – 핑핑;

ㄷ –ㄸ –ㅌ т –тт – тх: 단단 –딴딴 –탄탄 ;

б) слабкий проривний чергується тільки з відповідним сильним приголосним, наприклад,

ч – чч: 지르 르르 – 찌르 르르;

к – кк: 기우뚱 기우뚱 – 끼우둥 끼우둥;

в) сильний проривний чергується тільки з відповідним придиховим, наприклад:

кк-кх: 꿍 – 쿵;

г) приголосний одного ряду чергується з приголосним іншого ряду, наприклад,

т –ч: 흔들 흔들 – 건들 건들;

– чергування приголосного середнього складу, наприклад,

г – д: 이그르르 – 이드르르;

– чергування початкового приголосного останнього складу, наприклад,

п-пх-х: 나불나불 – 나풀나풀;

– чергування кінцевого приголосного основи, наприклад,

а) чергується приголосний одного ряду з приголосним іншого ряду, наприклад,

л – н: 미끌 미끌 –미근 미근;

б) чергуються варіанти того самого приголосного, наприклад,

л – р: 스르르 – 뺀진- 번지르를 – 후루루 –데굴 –데구 르르 –줄주 루루.

Для позначення посилення якості в корейському ономатопі використовується заміна слабких приголосних сильними або, зрідка, придиховими, але не навпаки. Випадків, коли для аналогічних цілей придихові приголосні замінювалися сильними або слабкими приголосними або випадків, коли сильні приголосні замінювалися слабкими при аналізі фактичного матеріалу зафіксовано не було.

Так, ономатоп-колоронім 가맣다 – *чорний*, може трансформуватися у 까맣다 – *темно-чорний*, але випадків, коли з 파랗다 – *синій, зелений* переходив у 바랗다 або 빠랗다 немає в корейській мові.

У процесі чергуванні приголосних в корейській ономатопеїчній лексиці сильний приголосний символізує про інтенсивний характер якості, а придиховий – про більш сильний вияв ознаки, наприклад, 생긋생긋 – *про привітну посмішку*, 쌩긋쌩긋 – *про сяючу посмішку*, 종알종알, 쫑알쫑알 – *про бурмотіння*, 바르르 – *трохи тремтіти* і 파르르 – *сильно тремтіти*, 질벅질벅 – *брудно*, 질척질척–*сльотно*, 부석부석 – *набряклий*, 푸석푸석 – *сильно набряклий*, 뚱뚱하다 – *товстий*, 퉁퉁하다 – *гладкий*, 땅땅 – *бам-бам, бум-бум*, 탕탕 – *про набитий шлунок*.

Проведений аналіз показав, що чергування голосних і приголосних – це своєрідні способи творення ономатопеїчної лексики у сучасній корейській мові.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо стверджувати, що для творення ономатопеїчної лексики в корейській мові використовується чергування голосних та приголосних. Розрізняють світлі й темні голосні, що змінюють значення ономатопеїчних слів. Під час дослідження було схарактеризовано п'ять типів чергувань приголосних звуків у системі ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі специфіки морфонологічних явищ, які супроводжують процес похідності від звуконаслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан Л. В. Структурно-семантичні особливості японської дитячої ономатопоетичної лексики. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. Сер.: Східні мови та літератури. 2010. № 16. С. 4–7.

2. Гаценко І. О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. К., 2003. 19 с.

3. Калита А. А. Фоносемантика у загальній системі фоносемантичного знання слова. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. 8: Мовознавство.* 1998. № 1. С. 130–135.

4. Кан Д. С. Ономатопеїчні слова в корейській мові: Навчальний посібник. Київ : ВД "АДЕФ-Україна", 2015. 80 с.
5. Кобелянська О. І. Консонантний звукосимволізм японських ономатопоетом. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2012. Вип. 40. С. 55–63.
6. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських та слов'янських мовах: синхронія та діахронія : автореф. дис. ... д-ра. філол. наук: 10.02.17 / Київський нац. лінгв. ун-т. К., 2009. 32 с.
7. Левицкий В. В. Звуковой символизм. Мифы и реальность. Черновцы: Рута, 2009. 186 с.
8. Мацько Л. І. Ономатопи в семантико-синтаксичній структурі речення. *Граматичні аспекти української мови*. 1985. С. 50–57.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-Київ, 2006. 716 с.
10. Юсип-Якимович Ю. В. Моделювання системи звуконаслідувальної лексики: Семантика. Фонетика. Словотвір. Монографія. Ужгород : Гражда, 2006. 212 с.
11. Kim Young-Seok. Ideophones in Korean: A non-linear analysis. Linguistic Society of Korea (ed.) Linguistics in the Morning Calm 2. Seoul : Hanshin Publishing Co, 1988. P. 443–466.
12. Martin S. E. Phonetic symbolism in Korean. *Poppe, N. (ed.) American Studies in Altaic Linguistics 13*. Bloomington, 2005. P. 177–189.

REFERENCES

1. Bohdan L. V. (2010). Strukturno-semantychni osoblyvosti yaponskoi dytiachoi onomatopoetychnoi leksyky. [Structural and semantic features of Japanese children's onomatopoeic lexis]. Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Ser.: Skhidni movy ta literatury – Bulletin of KNU named after Taras Shevchenko. Ser.: Oriental languages and literatures, 16. 4–7. [in Ukrainian].
2. Hatsenko I. O. (2003). Typolohichni osoblyvosti zvukonasliduvalnykh sliv (na materiali ukrainskoi, rosiiskoi ta anhliiskoi mov) [Typological features of onomatopoeic words (based on material in Ukrainian, Russian and English languages)] : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.15 / In-t movoznavstva im. O.O. Potebni NAN Ukrainy, 19. [in Ukrainian].
3. Kalyta A. A. (1998). Fonosemantyka u zahalnii systemi fonosemantychnoho znannia slova. [Phonosemantics in the general system of phonosemantic word knowledge.]. Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Ser. 8: Movoznavstvo. – Scientific notes of the Ternopil State Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Ser. 8: Linguistics, 1. 130–135. [in Ukrainian].
4. Kan D. S. (2015). Onomatopeichni slova v koreiskii movi: Navchalnyi posibnyk. [Onomatopoeic words in the Korean language: Study guide]. Kyiv: VD "ADEF-Ukraina", 80. [in Ukrainian].
5. Kobelianska O. I. (2012). Konsonantnyi zvukosymvolizm yaponskykh onomatopoetom. [Consonant sound symbolism of Japanese onomatopoeia]. Movni i kontseptualni kartyny svitu. – Linguistic and conceptual pictures of the world, 40. 55–63. [in Ukrainian].
6. Kushneryk V. I. (2009). Fonosemantyzm u hermanskykh ta slovianskykh movakh: synkhroniia ta diakhroniia. [Phonesemanticism in Germanic and Slavic languages: synchrony and diachrony] : avtoref. dys. ... d-ra. filol. nauk: 10.02.17 / Kyivskyi nats. linhv. un-t, 32. [in Ukrainian].
7. Levytskyi V. V. (2009). Zvukovoi symvolyzm. Myfy i realnost. [Sound symbolism. Myths and reality]. Chernovtsy: Ruta, 186. [in Russian].
8. Matsko L. I. (1985). Onomatopy v semantyko-syntaksychnii strukturi rechennia. [Onomatopes in the semantic and syntactic structure of a sentence]. Hramatychni aspekty ukrainskoi movy – Grammatical aspects of the Ukrainian language, 50–57. [in Ukrainian].
9. Selivanova O. O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillia-Kyiv, 716. [in Ukrainian].
10. Iusyp-Yakymovych Yu. V. (2006). Modeliuvannia systemy zvukonasliduvalnoi leksyky: Semantyka. Fonetyka. Slovotvir. [Modeling the onomatopoeic vocabulary system: Semantics. Phonetics. Derivation]. Monohrafiia. Uzhhorod : Grazhda, 212. [in Ukrainian].
11. Kim Young-Seok. (1988). Ideophones in Korean: A non-linear analysis. Linguistic Society of Korea (ed.) Linguistics in the Morning Calm 2. Seoul : Hanshin Publishing Co, 443–466. [in English].
12. Martin S. E. (2005). Phonetic symbolism in Korean. *Poppe, N. (ed.) American Studies in Altaic Linguistics 13*. Bloomington, 177–189. [in English].